

Recension

EVA NYSTRÖM

Pedagogiska institutionen, Umeå universitet

Ingegerd Tallberg Broman

Pedagogiskt arbete och kön: Med historiska och nutida exempel

Lund: Studentlitteratur, 2002

Flera generationer av lärarkandidater har suttit längst bak i klassrummet och räknat och jämfört antalet frågor som läraren ställt till pojkar respektive flickor, skriver Ingegerd Tallberg Broman i boken *Pedagogiskt arbete och kön*. Jo, jag vet! Jag minns det! 1984 var jag själv lärarkandidat, vid lärarhögskolan i Umeå, och en av dem som räknade. Jag tyckte att det var en ganska enfaldig uppgift. Det förstod väl alla att det fanns lärare som favoriserade det ena könet. Men vad kunde jag göra åt det? På något sätt menade jag nog att det var var och ens problem och att jag i alla fall inte tänkte bli någon dålig lärare som bara höll på pojkarna eller bara tänkte på flickorna. Sedan dess har mycket hänt med min egen förståelse av kön och de samhällsprocesser som seglivat bidrar till ständig reproduktion av genussystemet.

Huvudsyftet med Tallberg Bromans bok är att utveckla en ökad medvetenhet om könsperspektivets betydelse i olika typer av pedagogiskt arbete samt att väcka intresse för egna studier av förskola och skola utifrån detta perspektiv. Boken riktar sig framför allt till lärarstuderande och lärare/pedagoger under vidareutbildning och innehåller en mängd frågeställningar, tänkta för läsarens fortsatta reflektion.

Efter en genomgång av könsteoretiska begrepp samt olika föreställningar om flickor och pojkar, kvinnligheter och manligheter ger författaren en historisk tillbakablick på köns- och klasskodningen inom läraryrkena och hur denna svarat mot olika skolformers mål och innehåll. Samtidigt lyfts det obeständiga i koderna fram genom att förändringarna över tid, och vad dessa inneburit för den pedagogiska verksamheten, synliggörs. Tallberg Broman beskriver, med hänvisning till forskning och genom många exempel och statistik, hur trenden inom pedagogikåren gått från en total åtskillnad av manliga och kvinnliga uppdrag, via en ökad integrering med ett samtida utvecklande av vertikal segregering och slutligen en feminisering av yrkeskåren.

Vid framväxten av skolsystemen dominerade principen könsåtskillnad, skriver Tallberg Broman, det vill säga en horisontell segregering. Denna innebär att männen inom skolan arbetade på katedralskolor, klosterekolor och

läroverk medan de kvinnliga pedagogerna återfanns i barnträdgårdar, småskolor, flickskolor och mamsellskolor. Att kvinnor överhuvudtaget kunde komma i fråga för pedagogiska uppdrag berodde förutom könsåtskillnaden på att den kvinnliga särarten framhävdes. Föreställningen om kvinnans moraliska överlägsenhet, utvecklad som kompensation för en lägre utvecklad hjärna – oförmögen till abstrakt tänkande – gjorde henne lämpad för vissa uppgifter inom undervisnings- och omsorgsyren.

Som utgångspunkt för diskussionen kring feminiseringen inom pedagogisk verksamhet tar Tallberg Broman året 1853. Fram till detta år, då en ny skolförordning med inrättandet av glesbygdsskolor kom, var den manliga hegemonin över den offentliga skolningen i det närmaste total. Fler skolor innebar ökade utgifter och ett behov av mer och billigare lärararbetskraft, vilket påskyndade feminiseringen framför allt inom småskollärarkåren. Feminiseringen av folkskollärarkåren gick avsevärt långsammare och hade också regionala skillnader. Genom tillgången till antalet utbildningsplatser för kvinnor respektive män på seminarier kunde staten reglera graden av kvinnliga folkskollärare. 1860, då andelen kvinnliga folkskollärare var 10%, inrättades tre seminarier för kvinnliga sökanden. 1947, då andelen kvinnor inom kåren var 41%, togs de stadgade löneskillnaderna mellan kvinnliga och manliga lärare bort och 1960 var antalet kvinnliga folkskollärare för första gången större än antalet manliga. Då kvinnor fick möjlighet att utbilda sig till folkskollärare inrättades tjänster som överlärare vilka endast kunde innehas av män. Andelen kvinnliga skolledare var i början av 1970-talet 4%. I slutet av 1970-talet tillsatte regeringen en kommitté som genom olika initiativ sökte öka andelen kvinnliga skolledare. Vid detta sekels början var andelen skolledare inom grundskolan 62% och inom gymnasieskolan 39%.

Konsekvenserna av skolans feminisering är, enligt författaren, numer ämne för ständig debatt. Med ökad heterogenitet i elevgrupperna blir den allt mer homogena lärargruppens förmåga att möta behoven ifrågasatt. Om dagens barn och ungdomar endast möter kvinnor; var och hur hittar då pojkarna sina förebilder – och hur ser dessa förebilder ut? Är det till och med så att skolsystemet är medansvarigt till de negativa pojkkulturer som växer fram utanför skolan? Detta är frågor som Tallberg Broman lyfter fram från den delvis internationella debatten. Tyvärr lämnar hon sedan dessa intressanta och brännande frågor för att i stället beskriva beteendemönster som förknippas med pojkar och flickor. Här hade annars en djupare analys av de genus-teoretiska begreppens innebörd och konsekvenser kunnat lyfta frågorna till en högre nivå.

Författarens ambition att rikta läsarens tänkande mot mer generella didaktiska och pedagogiska slutsatser som man kan dra utifrån forskningen om flickors och pojkars villkor i skolan är lovvärd. Tallberg Broman visar också att utbildningssystemet utgör en viktig bas för upprättandet och återskapandet av klass och kön genom organisation, socialisering, innehåll och arbets-sätt. Här redogörs också för frågor som rör betyg, elevframgångar och elevmisslyckanden, integration och marginalisering samt dessa frågors beroende av skolkontexten.

Begreppet skolmyndighetsfeminism införs, det vill säga en överföring av statsfeminismen som begrepp till skola och barnomsorg. Författaren ger en historisk genomgång av synen på begreppen jämställdhet och jämställdhetsarbete i skolans styrdokument från 1960-talet och framåt. Konklusionen är att jämställdhetsarbetet flyttat in i institutionerna och förvandlats från att ha varit en ideologisk fråga, kopplad till makt- och resursfördelning, till att vara en pedagogisk fråga där varje lärare och pedagog är ansvarig. Att skolmyndighetsfeminismen, liksom även mycket av köns/genusforskningen relaterad till skola och förskola, i väldigt låg utsträckning behandlat makt och maktfördelningsfrågorna, ser Tallberg Broman som en brist. Arbetet med att synliggöra hur makten opererar är därför också, enligt min mening, en av skolgenusforskningens största utmaningar.

Ingegerd Tallberg Bromans bok ger underlag för fortsatt diskussion om jämställdhetsfrågor i skola och utbildning. Trots att boken inte har en helt tydlig struktur, utan snarare känns lite förvirrad i sitt upplägg vilket tyvärr gör den mer trögläst än nödvändigt, är den angelägen. Används boken rätt kommer den säkert att tillföra lärarut- och fortbildning material för djupare diskussioner. Diskussioner som förhoppningsvis lämnar spår i skolans vardag.